GEVHERÎ

Nurettin Albayrak

TİMAŞ

HALK EDEBİYATI - 3

Halk Edebiyatı serisinde Gevherî'den başka şu isimler yer almaktadır:

Ruhsatî
Eşrefoğlu Rûmi
Dadaloğlu
Erzurumlu Emrah
Sümmânî
Yunus Emre
Aşık Veysel
Pir Sultan Abdal
Karacaoğlan

Gevherî

TİMAŞ YAYINLARI ■ 469
OSMANLI ŞİİRİ DİZİSİ ■ 9
Halk Edebiyatı ■ 3

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Yayınları'na aittir.
Tanıtım amacıyla yapılacak
alıntılar dışında hiçbir şekilde
kopye edilemez, çoğaltılamaz,
yayınlanamaz

TİMAŞ
BASIM TİCARET VE SANAYİ
ANONİM ŞİRKETİ

Bu Kitabın Serüveni:

Bu kitap, Doç.Dr. İskender Pala'nın Yayın Yönetmenliği'nde
hazırlanan "Osmanlı Şiiri" genel başlığı altındaki
Halk Edebiyatı serisinin üçüncü kitabıdır.
Bu kitap, İsmail Demirci'nin editörlüğünde
Tim Tanıtım tarafından baskıya hazırlandı.
Kitabın kapak tasarımı Kenan Özcan'a ait.
Baskı ve cilt takibi Ekrem Çalış tarafından yapıldı.
Kapak baskısı Seçil Ofset'te, iç baskısı Çalış Ofset'te,
cilt işlemleri ise Sistem Mücellithanesi'nde gerçekleştirildi.
I. baskı olarak 1998 Kasım ayında yayımlandı.
Kitabın Uluslararası Seri Numarası (ISBN) : 975-362-405-0

Yazışma Adresi: P. K. : 50 Sirkeci - İstanbul
Merkez: Ankara Cad. No: 50
34440 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0.212) 513 84 15 - 16 , 510 65 46
Fax: (0.212) 512 40 00 - 664 77 97 - 451 11 76

Internet : www.timas.com.tr
e-mail : timas@timas.com.tr

Gevherî

NURETTİN ALBAYRAK

TİMAŞ YAYINLARI
İstanbul
1998

İçindekiler

Sunuş 7

A. Gevheri

a) *Hayatı ve Yaşadığı Dönem* 11

b) *Yaşadığı Dönem* 15

c) *Şairliği ve Şiirleri* 17

B. Bibliyografya 21

C. Şiirlerinden Örnekler

1) Hece Vezniyle Yazdığı Şiirler . . 23

a) *Koşmalar* 25

b) *Semailer* 83

2) Aruz Vezniyle Yazdığı Şiirler . . 97

a) *Divanlar* 99

b) *Gazel* 102

c) *Semailer* 103

d) *Müstezatlar* 105

D. Sözlük 107

Sunuş

Büyük, köklü ve medeni milletler kendi milli kimlikleri üzerinde büyür, gelişir ve devamlılık sağlarlar. Evrensel olmanın yolu, milli olmaktan geçer. Kendi kendiniz olamıyorsanız, başkaları da sizi kendiniz kabul etmeyecektir. Bir milletin milli kimliği, onun kültür temellerinde gizlidir. Milli kimliği ve kültürünü kaybeden milletlerin güçlü olmalarına imkan yoktur.

Kitaplar, insanlar arasında her türlü fikir, bilgi ve duyguların yayılmasına vesile olan kültür hazineleridir. İlim ve sanatı, zeka ve kültürü dünden bugüne olduğu kadar evrensel boyutlara da taşıyan bu hazineler, bütün insanlığın paylaştığı bir medeniyet tecrübesinin kapısıdır.

Öyle kitaplar vardır ki milletlerin öz kültürlerinin eseri olmak üzere onların bütün nesillerine hiç zedelenmeyecek bir kimlik bağışlar. Bunlar, uzun yıllar, hatta asırlar boyunca zevk ve istifade ile okunurken bir milletin ma'şeri ruhunu da şekillendiren eserlerdir. Türk medeniyetinin bu sınıfa girecek eserleri ve kültürünün temel taşları olan bü-

tün o eski kitaplar, şimdi taş duvarların soğuk ve rutubetli ortamında, yanyana istiflenmiş olarak bir okuyucunun merhabasını beklemektedirler. Bizi biz yapan, herşeyiyle biz olan ve bizim olan bu eserler, maalesef kütüphanelerin sıkıcı dünyasından dışarı taşamamakta, onca olumsuzluğa rağmen geçmişten geleceğe uzanabilmek için direnip durmaktadırlar. Bir yanda alfabe değişikliği, diğer yanda dilin gayr-i tabii müdahaleler zinciri altında bırakılması, her geçen gün biraz daha tarihe gömülmeye mahkum olan bütün bu kültür temelleri kitapların bir an evvel genç nesillere tanıtılmasını ve yeniden okuyucu ile buluşturulmasını zaruri kılmaktadır. Nesiller arasında meydana gelmiş bulunan kopukluğun giderilmesi, kendisini tanımadan yabancı kültürlere kapılan nesillerin yozlaşmalardan kurtarılması ve hatta yerli kültürümüzün bütün insanlığın ve medeniyet dünyasının ortak malı olmak üzere milletlerarası ilim ve sanat ortamına sunulabilmesi için bu tür eserlerin artık kütüphane raflarından indirilmesi gerekmektedir. Bu, nesiller arasında bir manevi bağlantıdır ve devlet politikası haline gelmesi gereken bir kültür meselesidir.

Dünyayı silahlı savaşlardan ziyade kültür savaşlarının sardığı günümüzde aydın kimliğine sahip olacak insanlar, mutlaka kendi klasiklerimizi tanımak ve eski harfli kültür hazinelerinden istifade etmek zorundadır. Bunun içindir ki TİMAŞ olarak bizler birtakım Osmanlı şairlerinin eski harfli eserlerini, geleceğin aydınları olacak genç nesillere ulaştırmak için kaybedilecek zaman kalmadığını düşündük ve "Osmanlı Şiiri" adı altında bir seri kitap hazırlamayı görev bildik. Şiir ki ruha hitap eder ve hakikatin sözcüsüdür, elbette içinde en ziyade kültür kıvılcımı taşıyan ateştir. Şair ki, asırlar içerisinde sesinin yankısı hiç kaybolmayan aşk, ıztırap, his, hayal, fikir ve düşünce işçisidir, elbette medeniyetlerin en mühim mimarlarından addedilir. Bu bakımdan "Osmanlı Şiiri"ni tanımak, bizatihi Osmanlı'yı

tanımak, hatta onu tarihlerdeki, araştırmalardaki cephesinden farklı yüzüyle tanımaktır. Osmanlı Şiiri bilinmeden yeni bir Türk şiirinden bahsetmek eksik olacaktır. Günümüzün şairleri Yunus Emre'yi, Karacaoğlan'ı, Fuzulî'yi bilmeden gerçek şair olamayacak, şair olarak anılsa da adı tarihe miras kalmayacaktır. Osmanlı'nın kültür, sanat ve edebiyatını derinlemesine tanımak elbette ki çok geniş ve bilimsel araştırmaları gerektirir. Ancak ondan yeterli kültür mirasını devşirmek için olsun, "Osmanlı Şiiri"ni tanımak zorundayız. Aydın olmanın bir erdemi de budur.

"Osmanlı Şiiri" Serisi; Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı'nda yer almış 10'ar isimden oluşmaktadır. Her bir kitap, "Osmanlı Şiiri"nin bir ayrı söz ustasına, ünlü bir şairine ayrılmış olup onun biyografisi, sanatkâr kişiliği ve eserlerinden örnekler içerir. Ruh iklimimizi aydınlatan bu şairleri ve eserlerini tanıdıkça, inanıyoruz ki atalarımız ile aramızdaki tanışıklık bağları pekişecek ve eski asude zevklerden estetik bakış açıları devşireceğiz.

GEVHERÎ

Hayatı

Türk âşık edebiyatının en büyük isimlerinden biri olan Gevherî'nin doğum yeri ve tarihi belli değildir. Gerek doğum yeri gerekse doğum tarihi hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. M. Fuad Köprülü, Kırım Hanı Selim Giray'a yazdığı bir medhiyeden dolayı şairin Kırımlı (*Türk Sazşairleri,* s. 191); Şükrü Elçin (*Gevheri Divanı,* s. 12) ve Saim Sakaoğlu ise (*Büyük Türk Klasikleri,* c. IV, s. 92) İstanbullu olması ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu söylemektedirler. XVII. yüzyılın ikinci yarısında şöhrete ulaşan Gevherî'nin aynı yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru dünyaya geldiği kanaati yaygındır. Ancak M. Şakir Ülkütaşır, yayınladığı Gevherî'ye ait bir şiirden hareketle (*Atsız Mecmua,* s. 17, s. 105-106) Gevherî'nin saz şairi Kâtibî ile çağdaş olduğunu ve bu sebeple aynı yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuş olabileceğini ileri sürmekte, Hikmet Dizdaroğlu ise daha geç bir tarihte doğmuş olabileceğini söylemektedir (*Fikirler,* s. 262-263, s. 12).

Gevherî'nin adı çevresinde de birçok tartışmalar vardır. Bir şiirinde:

Gevherî tâbirdir Mustafa ismim
Bir katre meniden halk oldu cismim
Levh-i mahfuz üzre yazılmış resmim
Hikmet-i Huda'ya uğradım geldim

dörtlüğünde Mustafa isminin geçmesine karşılık Köprülü (*Türk Sazşairleri*, s.191), başka bir şiirinin son dörtlüğünde geçen ise Mehmet (Mehemmed) adını zikretmektedir:

Gevherî mahrum-i aşkındır ebed
Çektiğim hicrana yokturur aded
Bir garip kulundur kemter Mehemmed
Kurban ol der isen ferman senindir.

Yine onun bazı şiirlerinden hareket eden araştırmacılar, şairin adının Ali olabileceği ihtimali üzerinde de durmuşlardır. (Orhan Yavuz, "Gevherî'nin Şiirleri, Gevherî'ye Ait Olan Şüpheli ve Yayınlanmış Şiirler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 27 [1983], s.146). (Ancak Saim Sakaoğlu, şairin gerçek adının Mehmed olduğunu kesin bir dille ifade etmiştir. (*Büyük Türk Klasikleri*, c. VI, s.92; *Türk Dili*, sy. 445-450, s.147).

Gevherî hakkında bazı farklı bilgiler de Nihad M. Çetin tarafından ortaya atılmıştır. Çetin, Gevherî'nin Amasya'nın Gümüş kasabasında bulunan gümüş madeninde maden eminliği görevinde bulunduğunu, yakın bir zamana kadar şairin Saray adını taşıyan konağının Amasya'nın Gümüşhacıköy ilçesinde bulunduğunu belirtmekte ve kendi annesi tarafından dedesi Gevherîzâde Abdülvehhâb Efendi'nin de Gevherî'nin torunu olduğunu söylemekte-

dir (Nihad Çetin, "Gevherî'ye Dair Birkaç Not", *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan,* İstanbul 1991, s.21-23). Ayrıca Gevherî'nin adının kesin olarak Mustafa olduğunu ileri süren Çetin, şairin *Divan*'ının dedesi Abdülvehhâb Efendi'ye intikal ettiğini, ancak daha sonra Sivas'ta satıldığını belirterek birinde "Gevherî" adının ve 1260 (1844) yılının yer aldığı üç mührün klişelerini de yayımlamıştır. Ancak 1260 (1844) yılını taşıyan mührün, XVIII. yüzyılın ilk yarısında öldüğü kabul edilen Gevherî'ye ait olması mümkün görünmemektedir. Nihad Çetin, yine dedesi Abdülvehhâb Efendi'nin verdiği şifahî bilgilerden hareketle Gevherî ve Gevherî'nin oğlu Ahmed Efendi'nin Merzifon'da Abdürrahîm-i Rûmî Türbesi'nin haziresinde medfun olduklarını belirtmektedir. Nihad M. Çetin'in verdiği bu yeni bilgiler, ikinci bir Gevherî'nin varlığını düşündürmektedir.

Yaşadığı Dönem

Birçok araştırmacının kabul ettiğine göre Gevherî, IV. Mehmed (1648-1687), I. Süleyman, II. Ahmed ve II. Mustafa (1695-1703) devirlerinde yaşamış olan şair ve hattat Mehmed Bahri Paşa'nın divan kâtipliğini yapmış, görevli olarak bir süre Şam'da ve Bağdat'ta bulunmuştur (Sâlim, *Tezkire,* s.157-159). İyi bir medrese öğrenimi gördüğü ve hayatının büyük bir bölümünü İstanbul'da geçirdiği söylenen Gevherî'nin iki manzumesinden hareketle IV. Mehmed'in 1663 ve 1683 yıllarındaki Avusturya seferlerine katıldığı belirtilmekteyse de (Öztelli, *Türk Folklor Araştırmaları,* c.X, sy.199 [.....], s.3992-1993), onun bu seferlere katılmadığını, seferlerin başarıyla sonuçlanması yolundaki temennilerini dile getirmek için bu manzumelerini İstanbul'da yazdığını kabul etmek gerçeğe daha yakın görünmektedir. Gevherî'nin bir ara Rumeli serhadlerinde de bulunduğu ve Eğri Kalesi alay beyi olan büyük babası Ahmed Ağa'ya şehadetinden dolayı Eğri'de bir mersiye yazdığı İbrahim Naimüddin'in *Hadikatü'ş-Şüheda* (telifi 1157/1744) adlı eserinde kayıtlıdır.

Gevherî'yle ilgili önemli bir husus da onun gezgin bir saz şairi olmadığı, ancak zaman zaman resmi görevleri dolayısıyla İstanbul dışına çıktığı, şiirlerinden anlaşılmaktadır.

M. Fuad Köprülü, şairin ömrünün son yıllarına doğru yazdığı tahmin edilen bir koşmasında geçen "Bin yüz yirmi yedi üstüne tarih" mısraından hareketle bu yıldan (1715) kısa bir süre sonra öldüğünü belirtmektedir (*Türk Sazşairleri,* s.193). Aynı manzumeye başka bir cönkte rastlayan Hikmet Dizdaroğlu ise manzumenin son dörtlüğünde yer alan "Sene bin yüz elli yazıldı tarih" mısraına dayanarak şairin bu yıldan (1737) sonra öldüğünü kabul etmenin daha uygun olacağını söylemektedir (*Fikirler,* sy.262-263, s.11-12). Bu tarihler Gevherî'nin –XVII. yüzyılın ilk çeyreğinde doğduğu kabul edilirse– yüz yıl veya daha fazla bir süre yaşadığını göstermekte, bunun kabul edilmesi ise pek mümkün görünmemektedir. Ancak bu farklı görüşlerden hareketle Gevherî'nin XVII. yüzyılın ilk yarısının sonlarında doğduğu ve III. Ahmed devrinden (1703-1730) kısa bir süre sonra öldüğü kabul edilebilir.

Şairliği ve Şiirleri

XVII. yüzyıl Türk saz şiirinin büyük gelişmeler gösterdiği bir dönemdir. Oldukça güçlü saz şairlerinin yetiştiği bir yüzyılda Gevherî'den başka Karacaoğlan ve Âşık Ömer gibi, şöhretleri günümüzde de devam eden isimler bulunmaktadır. Gevherî'nin şiirleri XVII. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın başlarına kadar Anadolu, Rumeli ve Azerbaycan'da sevilerek okunmuş, çeşitli mecmua ve cönklerde yer almıştır. Şiirlerini yazarken diğer saz şairleri gibi gelenekten hareket eden Gevherî vezin, kafiye ve şekil gibi dış unsurlardan ustaca faydalanmış, gördüğü eğitimin de etkisiyle şiirlerinde yazı diline oldukça yaklaşan, çağdaşı olan saz şairlerine göre ağır sayılabilecek bir Türkçe kullanmıştır. Koşma ve semailerinde o dönemdeki halk Türkçe'sinin zenginlik ve inceliklerinden ustaca faydalanmış, aruzla yazdığı divan, kalenderî, gazel ve müstezadlarda da aynı derecede zengin bir Türkçe'yi tercih etmiştir. Gevherî'nin şiirlerinde görülen terkipler, yaşadığı dönemdeki diğer halk şairlerinde olduğu gibi divan edebiyatının etkisinde kalmasından ileri gelmektedir.

Bu etki, şairin sık sık kullandığı teşbih ve mecazlarda da kendini göstermektedir. Ancak divan edebiyatı nazım şekilleriyle yazmış olan diğer halk şairleri gibi Gevherî'nin şair kişiliğini de daha çok âşık tarzı şiirlerinde aramak gerekir.

Gevherî'nin şiirlerinde hızlı, kontrolsüz ve kolay yazmaktan ileri geldiği tahmin edilen kusurlara sık sık rastlanmaktadır. Kafiyelerin zayıf oluşu, durak hataları ve ölçünün tam teşkil edilemeyişi bu hataların başta gelenleridir. Bu hataların bir kısmının müstensihlerden kaynaklandığı kabul edilse bile, çoğunun şaire ait olduğu muhakkaktır. Gevherî'nin hece vezniyle yazdığı şiirler, çağdaşı olan Karacaoğlan ve Âşık Ömer'in şiirleriyle karşılaştırıldığında bu durum daha açık bir şekilde görülür. Gevherî'nin bir önemli kusuru da aynı konuları sürekli tekrar etmesidir. Toplumsal konulara oldukça az yer veren şair, aşk ve sevgili konularını fazla işlemekten dolayı tekrara düşmüş, bunun sonucu pek çok şiirinde aynı söyleyişlere yer vermiştir. Şairin bu durumu, divan şairlerinin halk şiirini hafife alarak tenkit etmelerine zemin hazırlamıştır (Köprülü, *Türk Sazşairleri,* s.194-195). Bütün bu olumsuzluklara rağmen Gevherî kendisinden sonra yetişen pekçok şairi etkilemiş, bunlar tarafından üstat kabul edilmiştir.

Birkaç şiiri dışında sosyal konulara pek yer vermeyen Gevherî'nin şiirlerindeki en önemli tema diğer saz şairlerinde de olduğu gibi aşktır. Bu ana tema içinde sevgili, rakip, ayrılık, kader ve çile önemli bir yer tutar. Şair, iksir kadar önemli saydığı aşkın peşinde daima ebedî güzelliği aramıştır. Birçok şiirinde makamları bilerek kullanan şairin bestelenmiş şiirleri Klasik Türk musikisi ve halk musikisi repertuarı içinde yer almaktadır. Bunlar arasında Alâeddin Yavaşça tarafından şarkı formunda ve mâhur makamında bestelenen "Elâ gözlü nazlı dilber" mısraı ile başlayan koşması ile yine aynı formda Ahmet Çağan'ın rast maka-

mında bestelediği "Ey benim nazlı cânânım" mısraı ile başlayan bir diğer koşması zikredilebilir.

Gevherî'nin hece vezniyle yazdığı şiirlerin tamamını koşmalar ve semailer oluşturmaktadır. Şair bu şiirlerine göre büyük bir yekûn tutmayan ve divan edebiyatı şairlerine özenme sonucu aruz vezniyle de divan, gazel, semaî, kalenderi ve müstezad nazım biçimleriyle şiirler yazmıştır.

Gevherî'nin şiirleri üzerinde başta M. Fuad Köprülü olmak üzere Sadettin Nüzhet Ergun ve Mehmed Halid Bayrı gibi birçok derleyici çalışmış, pekçok şiiri ortaya çıkarılmıştır. Hasan Eren, bir cönkte Gevherî'nin 300 kadar şiirinin bulunduğunu söylemektedir (*Türk Dili,* c.IX, s.97, s.7). Gevherî hakkında en kapsamlı çalışmayı Şükrü Elçin *Gevherî Divan - İnceleme - Metin - Dizin - Bibliyografya* adlı eseriyle yapmıştır (Ankara 1984). Bu eserde şairin hayatı ve sanatı hakkında bilgi verilmiş, daha önce yapılan çalışmalar da göz önünde bulundurularak birçok yazma mecmua ve cönk karşılaştırılarak şairin hece ve aruz vezniyle yazdığı 979 şiiri yayımlanmıştır. Gevherî üzerindeki son çalışmayı ise Burhan Kaçar hazırladığı doktora teziyle gerçekleştirmiştir (*Gevherî Divanı: Metin Tahlili,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bibliyografya

Mecmûa-i Eş'ar-ı Gevherî, Çorum İl Halk Ktp., nr.2087.

Salim, *Tezkire*, İstanbul 1315, s.157-159.

Gevherî Divânı (Haz. Şükrü Elçin), Ankara 1984.

Sadettin Nüzhet (Ergun), *Gevherî*, İstanbul 1928.

Ahmed Talat (Onay), *Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, İstanbul 1928, s.48.

M. Fuad Köprülü, *Gevherî*, İstanbul 1929.

M. Fuad Köprülü, *Türk Sazşairleri*, Ankara 1962, s.191-249.

M. Halit Bayrı, *Âşık Gevherî*, İstanbul 1958.

Vasfi Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s.427.

Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, c.II, s.718-719.

Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul 1983, s.169.

Şükrü Elçin, *Gevherî*, Ankara 1987.

Tarık Kip, *TRT Türk Sanat Musikisi Sözlü Eserler Repertuarı*, Ankara 1979, (2.bsk. 1989), s.99, 105, 235.

Saim Sakaoğlu, "Gevherî", Büyük Türk Klâsikleri, c.VI, s.92-96.

Saim Sakaoğlu, "Gevherî", *Türk Dili,* s.445-450 (1989), s.147-149; *Türk Dili,* s.528 (1995), s.1329-1344.

Nihad Çetin, "Gevherî'ye Dair Birkaç Not; *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan,* İstanbul 1991, s.21-23.

Burhan Kaçar, *Gevherî Divanı: Metin Tahlili,* (doktora tezi, 1995), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hikmet Dizdaroğlu, "Meşhur Saz Şairlerinden Gevherî'ye Dair Bir Vesika", *Fikirler,* sy.262-263, [İzmir 3 İkincikânun 1944], s.11-12.

Cevdet Canpolat, "Gevherî'nin Bilinmeyen Deyişleri", *Türk Folklor Araştırmaları,* c.II, s.29 (1951), s.459-461.

Naim Buluç, "Gevherî'nin Yayımlanmamış Şiirleri", *Türk Dili,* c.III, sy.31, (1954), s.434-435.

Hasan Eren, "Âşık Gevherî", *Türk Dili,* c.IX, sy.97 (1959), s.5-8.

Cahit Öztelli, "Gevherî'nin Hayatıyla İlgili İki Koşması", *Türk Folklor Araştırmaları,* c.X, sy.199 (1966), s.3992-3993.

Cahit Öztelli, "Gevherî", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,* c.III, s.333.

Orhan Yavuz, "Gevherî'nin Şiirleri, Gevherî'ye Ait Olan Şüpheli ve Yayınlanmamış Şiirler" *Türk Dünyası Araştırmaları,* s.27 (1983), s.139-155.

Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi,* c.II, s.552.

Nurettin Albayrak, "Gevherî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* c.XIV, s.43-44.

Hece Vezniyle Yazılmış Şiirler

Koşmalar(*)

1.

Şurda bir güzele meyil aldırdım
Cihan güzel olsa yoktur nazarda
Çünki dilber bende meylin yoğ idi
Niçün koydun beni ah ile zarda

O yâr bana nâme yazdı gönderdi
Öpem didim al yanağın sundurdu
Sîm ü zer tükendi başın döndürdü
Dedim dilber bu da var mı pazarda

Gevherî der ben de böyle kalırsam
Adûlardan intikamım alırsam
Yâr seni sarmadan ben de ölürsem
Sızılar kemiğim vallah mezarda

(*) Bu şiirlerin seçiminde Şükrü Elçin'in *Gevherî* adlı çalışması esas alınmıştır.

2.

Sevdiğim bendeni edersin hayran
Gâhi yüzümüze bakıp güldükçe
Sen nâzı artırdın ey kaşı keman
Ben ağlayıp sana niyaz ettikçe

Nice bir hicrinle sinemi delem
Derdimi yazmaktan kan ağlar kalem
Eğer rakiplerden çekersen elem
Âşinalık eyle hâli buldukça

Bize tâ'n edenler âşıktan yana
Cefa eyler deyip bend ettin sana
Bir vefâlı dilber gösterin bana
Kulluğun edeyim ömrüm oldukça

Hamd eyleyen birkaç mahbup bulayım
Hem kim terk ederse terkin kılayım
Ya ben dostlar nice âşık olayım
Nâdanlar muhabbet gözler buldukça

Sanmanız ben aşkı inkar ederim
Aşkımdan derdimi eş'âr ederim
Gevherî'yim cevher izhar ederim
Dostun muhabbeti dile oldukça.

3.

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Ben güzel görmedim senden ziyâde
Bilmem melek misin gökten mi indin
Bu gün güzelliğin dünden ziyâde

Keten gömlek giymiş beyaz dizinde
Arzumânım kaldı elâ gözünde
Kimi gerdanında kimi yüzünde
Sayılmaz benleri binden ziyâde

Alları giyerek karşımda duran
Yadlarla salınup yüzüme gülen
Ben güzelim deyü bana kurulan
Nice seni sevdim senden ziyâde.

4.

Âhu gözlüm bu gün fettanlığın var
Kızarmış ruhlerin dönmüş gül güle
Dağılmış kâkülün olmuş târümâr
Mâh yüzünde bölük bölük tel tele

Hokkadır dehânın dişin dür-dâne
Safâlar bahş eder leblerin câna
Söyledikçe hayat verir insana
Şirin sözlüm dilin benzer bülbüle

Serv-i nâzım ne aceb sîm bedendir
Letâfet bağında berk-i semendir
Siyah kâküllerin misk-i Hutèn'dir
Hâl-i Hindûların dönmüş fülfüle

Benim cânım senden kime dad idem
Lâyık mıdır bize bu cevr ü sitem
Uydurup rakibi yanına her dem
Karşımızda salınırsın el ele

Vasf ideli hüsnün Gevherî şeydâ
Cemâline müştak hep bây ü gedâ
Açaldan kâkülün râzını sabâ
Yasdanmış gülşende sünbül sünbüle.

5.

Senin için behey çeşm-i fettânım
Nedir bu âleme düşen velvele
Hüsnünü görünce ey yüzü mâhım
Vücûdum şehrine düştü zelzele

Efendim gül gibi başımdır yerin
Ölürsem uğruna sağ olsun serin
Siyah saçın ile zülf-i anberin
Ne yaman karışmış girmiş tel tele

Gündüz hayalimden gece düşümden
Yâr sevdâsı gitmez oldu başımdan
Hasret-i aşkınla kanlı yaşımdan
Karışmıştır bozbulanık sel sele

Nedir bu vaadler ömrümün varı
Küheylân yerine bağladın harı
Yoksa terk m'eyledin Gevherî-zârı
Niçin verdin adû ile el ele.

6.

Bâd-ı sabâ yâre bizden selâm et
Mübârek hâtırın sor sual eyle
Yokla zamîrini feth-i kelâm et
Bana var mı meyli gör sual eyle

Dost bize lûtf ile nazar etmez mi
İsmim hâtırına güzer etmez mi
Ah ile zârımdan hazer etmez mi
Başın için olsun var sual eyle

Müştâkım görmeğe o çeşm-i mesti
Hayli demdir bizden selâmı kesti
Darılmış mı bana gör nedir kastı
Halvethânesine gir sual eyle

Perîşan eyledi beni intizar
Haber ver ey sabâ kandedir dildar
Gevherî bendesin anmaz mı ol yâr
Biraz huzurunda dur sual eyle.

7.

Nâzeninim çünki benden geçmedin
Sende bu vahşilik bigânelik ne
Meclis-i agyarda bâde içmedin
Nergis-i çeşminde mestânelik ne

Bilmeyenler sanır dilrübâsın sen
Bu câna kıyıcı pür-cefâsın sen
Sicilli huccetli bî-vefâsın sen
Dahi bundan sonra rindânelik ne

Hurrem olup gezer zer-libas ile
Lâübâli ülfet cümle nâs ile
Ne bu âşinalık her ecnas ile
Bize bu etvâr-ı şâhânelik ne

Kemlik eder isen halka yararsın
Eylik edip yoksa kemlik mi arasın
Asrın dilberinden vefâ mı umarsın
Gevherî sende bu dîvânelik ne.

8.

Hey ağalar benim dîdemin yaşı
Silinmez bir zaman böyle giderse
Bir dilber sevmişim pek çetin kal'a
Alınmaz bir zaman böyle giderse

Ben gurbet ellere eyledim medhin
Dilber cemâline vermiş zînetin
Şu yalan dünyâda yiğit kıymetin
Bilinmez bir zaman böyle giderse

Gevherî subha-dek olmuşum bîzar
Şu elin sitemi bağrımı ezer
Dilberde merhamet elde sîm ü zer
Bulunmaz bir zaman böyle giderse

9.

Sallanı sallanı gelir gülşenden
Başına bağlamış lâle mâşallah
Hüsnüne bakmaya gözler kamaşır
Yüzündeki çifte hâle mâşallah

Yeşil ördek gibi boynun eğmeli
Gayet hûb dilberdir her dem öğmeli
Topuğu halhallı göğsü düğmeli
Uzun boylu selvi dale mâşallah

Aceb Gevherî'ye kahretti felek
Gam mihnet komuyor bir saat gülek
Gördüm bağdan gelir bir hüsnü melek
Elindeki deste güle mâşallah

10.

Ben senin kahrını çekemez oldum
Aşkın sevdâları geldi yaklaştı
Gönül geçmez oldu ama ne çâre
Ruhlar birbirini bildi yaklaştı

Ben severim yâri ezel ezeli
Severim sen gibi gayet güzeli
Seyfî gözlerini bakıp süzeli
Hançerin sînemi deldi yaklaştı

Yârin kimselere sırrın açamaz
Varıp yad eller dolusun içemez
Bu âşık Gevherî hiç de geçemez
Ecel peymânesi doldu yaklaştı

11.

Ne yatarsın garip bülbül uyan hey
Gül açıldı yaz bahârım gelmedi
Sen de bencileyin yârdan m'ayrıldın
Derde ilâç giriftârım gelmedi

Yüzü şems ü kamer yanağı aldır
İncidir dişleri lebleri baldır
Yârdan ayrılmışım her günüm yıldır
Gözlerimi bir silerim gelmedi

Aşkın ateşine beni yandırır
Garip bülbül gül dalına kondurur
El üstüne şeftâliler gönderir
Gözlerim ki ayva narım gelmedi

Gevherî der hayâline daldığım
Gece gündüz ateşine yandığım
Baş yastıkta gözüm yolda sevdiğim
Ağlarım sızlarım yârim gelmedi

12.

Bülbül ne yatarsın yaz bahar oldu
Çağrışup ötmenin zamânı geldi
Serviler yeşerdi çiçekler doldu
Cana can katmanın zamânı geldi

Benim yârim yanakları allıdır
Ak elleri deste deste güllüdür
Dertli olan bakışından bellidir
Her derdi atmanın zamânı geldi

Firkatle ağlayıp şevkle gülünce
Gözümden dökülen yaşı silince
Bir dilberin elin ele alınca
Yaylaya çıkmanın zamânı geldi

Âşık Gevherî de gider dostuna
Gidi rakiplerin bize kasdı ne
Evvelbahar çayır çemen üstüne
Sarılıp yatmanın zamânı geldi

13.

Neyleyim ol yâre varamaz oldum
Duman çöktü yolum kış oldu şimdi
Mübârek cemâlin göremez oldum
Derdim iki iken beş oldu şimdi

Şu fenâ dünyanın safâsın sürmez
Dilerim Mevlâ'dan murâda ermez
Gitti şimden sonra ellere girmez
Sanki bir kanatlı kuş oldu şimdi

Ben de gittim vatanımdan ilimden
Kömür gözlüm anlamadı hâlimden
Hümâ kuşu gibi uçtu kolumdan
Telli turnalara baş oldu şimdi

Dâimâ gözümden kanlı yaş damlar
Kalkmadı gönülden gussalar gamlar
Gevherî yâr ile sevdiğim demler
Ona hayal bana düş oldu şimdi

14.

Bir garip kuş idim bakın hâlime
Yavru şahin vurdu sinem yâreli
Varamadım mekânıma elime
Yavru şahin vurdu sinem yâreli

Dosta gider iken yolum döndürdü
Suya verdi alçaklara indirdi
Kolum kırdı kanatlarım sındırdı
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

Bağdâdî turnayım vardı elimiz
Yoktur gurbetlikte sorar hâlimiz
Dost köyüne uğrar iken yolumuz
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

Üsküfli olur böyle gözü kareler
Tel tel etmiş zülüflerin tâzeler
Derman bulmaz bana ehil çâreler
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

Gözü kanlı sökün etti elinden
Çok bülbülü ayırmıştır gülünden
Gevherî der kurtuluş yok elinden
Yavru şahin vurdu sînem yâreli

15.

Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Zemmedüp âleme güldürme beni
Açıp ak göğsünü durma karşımda
Ecelimden evvel öldürme beni

Ezelden güzellik vardır aynında
Dola kollarını kalsın boynumda
Bir gece misâfir kalam koynunda
Seher oldu deyü uyarma beni

Benim yârim sana bakmaz el gibi
Dîdemden akıttım kanı sel gibi
Açılsın bahçede gonce gül gibi
Takıp al yanağa soldurma beni

Gevherî der hîle yoktur sözümde
Arzumanım kaldı elâ gözünde
Abeş benlerinde ablak yüzünde
Çifte benler için öldürme beni

16.

Sorsa yâr derdimi bilse hâlimi
Tenhâda çıkarsa yâr yüze meni
Bildirse cürmümü çekse bıçağın
Nesimî-tek tutup yâr yüze meni

Yâr güzeldir bulamanım yalısın
Avcı isen maral geldi alasın
Bahâmı bulmazsa âzad eylesin
Vermesin doksana yâr yüze meni

Gevherî der benim meylim sendedir
Sende inci sende gevher sendedir
Bende suç yok hep kabâhat sendedir
Cevr ile çıkardın yâr yüze meni

17.

Hayli demdir bir civânı severim
Bir kez vefâsını görmedim gitti
Vaslına ermeyi candan dilerim
Serv(i) kametini sarmadım gitti

Ansızın tutuldum zülfü bağına
Merhamet etmedi sînem dağına
Bülbülüm nazlımın hüsnü bağına
Gonce güllerini dermedim gitti

Perişânım ol yâr aklım alalı
Aşkına bel bağlayıp kul olalı
Mihnet köşesinde hasta kalalı
Bu dil yâresini sarmadım gitti

Gavvas olup bahr-i aşkı boylayıp
Eller ile hasbihâlim söyleyip
Dost ile tenhâda işret eyleyip
Cihânın safâsın sürmedim gitti

Gevherî der yârin kaşı kemandır
Nâ-murad gezerim hayli zamandır
Hasret ile hâlim gayet yamandır
Murad maksûduma ermedim gitti

18.

Nice ah itmeyim senin elinden
Ağlamayı bana kâr ettin felek
Gül yüzlü yârimi aldın elimden
Benden başkasına yâr ettin felek

Bir zaman yâr ettin lebi mercâna
Bülbül ettin beni gonce fidâna
Bir zaman sığmazdım ben bu cihâna
Şimdi de başıma dar ettin felek

Gevherî der ki sen dahi bulasın
Aldırıp yârini yârsız kalasın
Sen de benim gibi mecnun olasın
Yaktın vücûdumu nâr ettin felek

19.

Mübârek cemâlin gömeyeliden
Hicran ile hâlim yaman oldu gel
Muhabbet güllerin dermeyeliden
Bülbül gibi işim figan oldu gel

Felek cüdâ kıldı yüzü mâhımdan
Kuşlar kebap olur dûd-ı âhımdan
Ben ayrı düşeli pâdişâhımdan
Firkat ile kaddim keman oldu gel

Nice vasf edeyim hüsn-i cemâlin
Bir dahi felekte yoktur misâlin
Âb-ı hayat olmuş yavrum makalin
Kametin bir serv-i revan oldu gel

Firâkın âteşi cismimi yaktı
Âhımın odları göklere çıktı
Hasretli gözümden kanlı yaş aktı
Anınçün sahrâlar umman oldu gel

Gevherî medhinde şirin edâdır
Bir abd-i kemterdir senden cüdâdır
Yüzünü görürsem cânım fedâdır
Vücudum yoluna kurban oldu gel

20.

Kıyâmet haşre-dek gözlerim seni
Bu hasta gönlümün dermânı tez gel
Yâd ellerde garip eyleme beni
Eğlenme hûbların sultânı tez gel

Yoluna vermişim can ile teni
İnkârım yokdurur sevmişim seni
Lûtfunla şad eyle ağlatma beni
Eğlenme dertlerin dermânı tez gel

Murg-ı dil per açıp havâ eyledi
Bülbüller gülşende nevâ eyledi
Ayrılık dellâlı nidâ eyledi
Göçmeden muhabbet kervânı tez gel

Gevherî der sabra kalmadı tâkat
Yok mudur imânın ey serv(i) kamet
Kâfir nesli misin fitne-i âfet
Var ise göğsünün imânı tez gel

21.

Şunda bir güzele gönül düşürdüm
Öpmeli koçmalı değmeli değil
Aşkın deryâsını boydan aşırdım
Karadır gözleri sürmeli değil

Dilber senin ile yiyip içmedim
Yiyüp içip ak göğsünü açmadım
Fırsat elde iken belin koçmadım
Beni öldürmeli döğmeli değil

Dilber haram olup yola durmuşsun
Cellât olup câna başa kıymışsın
Kuzum bu gün al hâreler giymişsin
Göğsü sıra sıra düğmeli değil

Gevherî der yola durur varırlar
Adam öldürürler kana girerler
Çok güzeller gördüm zekât verirler
Zekâtsız dilberi sevmeli değil

22.

Aşkınla dolanıp dehr-i fenâyı
Murâdın maksûdun ararsın gönül
Bulmadım derdime aslâ bir devâ
Gördüğün tabibe sorarsın gönül

Kâmillerin kadri bilinmez oldu
Bu gözümün yaşı silinmez oldu
Hakikatlı bir dost bulunmaz oldu
Ne gezip kendini yorarsın gönül

Çevresin görür mü göz yerde iken
Âlemin sevdâsı bu serde iken
Elleri göğsünde yüz yerde iken
Acep bilmem kime yararsın gönül

Gevherî dünyâda murâd alınca
Hak âşık yorulur yâri bulunca
Kısmet kesilip de vade gelince
Vücudun kefene sararsın gönül

23.

Muhabbet arz ettim gül yüzlü dosta
Lûtfedip selâmım alır mı bilmem
Mihnet köşesinde yatarım hasta
Mevlâ'm ona insaf verir mi bilmem

Benden selâm olsun ol nazlı dosta
Lebleri sûkkerdir gözleri meste
Nâmeyi alacak lûtf ile deste
Salınıp bin nazla gelir mi bilmem

Beni mecnun itti aşkın sâkisi
Ṃisk ü amber kokar yârin kokusu
Derdimin dermânı cennet kuğusu
Dertlisi olduğum bilir mi bilmem

Gevherî der hâlâ bilmezim n'oldum
Yârin hasretiyle sararup soldum
Merhamet et güzel işte ben öldüm
Hasret kıyâmete kalır mı bilmem

24.

Değmen benim yaslı gamlı gönlüme
Selvi boylu nazlı yârdan ayrıldım
Beni felek etti yârımdan ırak
Lebi sükker dili baldan ayrıldım

Diyâr-ı gurbetin derd ü mihnetin
Bir yâr için çektim nice zahmetin
Tâze bildim ben de yârin kıymetin
Ah nedeyim efendimden ayrıldım

Umudumu ben Mevlâ'ya bağlarım
Aşk oduna ciğerciğim dağlarım
Gevherî der gece gündüz ağlarım
Al yanağı gonca gülden ayrıldım

25.

Düşürdüm gönlümü bir sitemkâre
Cevr ü cefâsını çektim usandım
Aradım bulmadım derdime çâre
Gözümü türâba diktim usandım

Kül olur bu aşkın nârına yanan
Bel bağla sevdiğim sözüme inan
Bu kara sevdaymış cümleye kıyan
Dolandım bulandım aktım usandım

Sakın bend eyleme kendin câhile
Bel bağlama aslâ uymaza hele
Kimseler bulunmaz derd ü ah ile
Vücûdum şehrini yaktım usandım

Yalancı dünyayı bir hîle tutmuş
Gizli sarılmayı hep izhar etmiş
Güzelde merhamet kalmamış gitmiş
Dünyanın hâline baktım usandım

26.

Neyleyim neyleyim fâni dünyayı
Ne şâdimend oldum ne gülebildim
Ellerim koynumda yâr diye diye
Ne bir haber aldım ne bulabildim

Yiğit sevdiğinden gayriye kalmaz
Zannederdim yârim benden ayrılmaz
Gözyaşları dökmediğim gün olmaz
Ne dertten kurtuldum ne ölebildim

Gevherî de çeksin nâr-ı hicrânı
Gülmek yoktur amma ağlasam bâri
Cânan yanağından bir bergüzârı
Ne yâr kendi verdi ne alabildim

27.

Ne kaçasın benden ceyran kuzusu
Kaçma benden ben yad avcı değilim
Seni sevmek imiş alnım yazısı
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecliste sevdiğim sînen açarsın
Ağyârın elinden bâde içersin
Nazlı yârim niçin benden kaçarsın
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Mecnun gibi dolanacak dağım yok
Bülbül gibi şakıyacak bağım yok
Durağım yok avlayacak ağım yok
Kaçma benden ben yad avcı değilim

Gevherî kulunum şunda gezerim
Altın kalem ile tarih yazarım
Kâkülün teline inci dizerim
Kaçma benden ben yad avcı değilim

28.

Dost bağının meyveleri erişti
Ayva benim alma benim nar benim
Çeşmim yaşı ummanlara karıştı
Cefâkârım sitemkârım var benim

Yedi derya boz-bulanık selimden
Halk-ı âlem âciz kaldı dilimden
Ben bülbülüm ayrı düştüm gülümden
Efgan benim mâtem benim zâr benim

Mâil oldum kisvesine tâcına
Bend olmuşum siyah zülfü ucuna
Mansur gibi asılırım saçına
Kâkül benim perçem benim dâr benim

Gevherî der kime gönül katayım
Gevherimi nâdânlara satayım
Dost bağında bülbül gibi öteyim
Gülşen benim güller benim hâr benim

29.

Gülü nazla bizim bağdan derelim
Lâlesinden sünbülünden gülünden
Senin ile anda meclis kuralım
Sâkisinden sâgarından mülünden

Bu derdime çâre bilmem neylesem
Kande gider isem medhin eylesem
Başım alıp bilmem nereye gitsem
Adûların siteminden elinden

Aceb ol yâr el sözüne uyar mı
Helâk edip bendesine kıyar mı
Fikr-i insan bakmak ile doyar mı
Cemâlinden cevâbından dilinden

Der Gevherî hümâ yüksek uçmasın
Rakiplerin dolusundan içmesin
Lûtf eyleyüp kerem kânı geçmesin
Bendesinden kölesinden kulundan

30.

Ne aceb bend etti ben biçâresin
Acep nettim ol vefâsız yâre men
Artırdı sînemde firkat yarasın
Bin yerde olmuşum pâre pâre men

Ben ah etmek ile gönlüm eğlerim
Hâl dilinden bilir dosta söylerim
Fırsat elverirse görün neylerin
O yâr ile adû-yı bed-kâre men

Çün bana edenler Hudâ'dan bulur
Sanmanız edenin yanına kalur
Hercayi sevenin hâli böyle olur
Ko yanayım bu derd ile nâre ben

Âhır râhat bulur mihnete eren
Mahrum kalmaz hâke yüzünü süren
Gevherî'ye derd-i mihneti veren
Hudâ'dan isterim yine çâre ben

31.

Kime ḍâd eylesem senin elinden
Hercâyi dilbersin Hak'tan bulasın
Bir merhabâ gelmez aslâ dilinden
Dâim cefâkârsın Hak'tan bulasın

Sitem-i hançerin bağrımı deldi
Gönül bilmem seni nerede buldu
Ettiğim var imiş yoluma geldi
Yâr değil agyârsın Hak'tan bulasın

Ben seni evvelden böyle bilmezdim
Tîg-ı aşkın ile bağrım ezmezdim
Billâhi ben sana âşık olmazdım
Kati pek hunharsın Hak'tan bulasın

Gevherî'nin şimdi kıydın özüne
Ne güzel gülerdin evvel yüzüne
Adûların küllî yalan sözüne
Ẏa niçin uyarsın Hak'tan bulasın

32.

Uğra seher yeli dildâra söyle
Adular vaslına nâil olmasın
Bildirip ahvâlim hikâyet eyle
Âşık ağlatmaya mâil olmasın

Sakınsın âhımdan o peri kendin
Nice bir ağlatır bu derdimendin
El sunup çözmeye sînesi bendin
Benden gayrisine kail olmasın

Ömrümün bahârın hazan etmesin
Firak ile hâlim yaman etmesin
Çatıp kaşlarını keman etmesin
Baktıkça bu aklım zâil olmasın

Gevherî'ye emdir lebin mest eyle
Âşıka vefâ rakibe kasteyle
Düşür kâküllerin zîr-i dest eyle
Saçılıp yüzüne hâil olmasın

33.

Dedim dilber cemâlin eyle ayan
Dedi âşık mısın ya ne sorarsın
Dedim kâküllerin olmuş perişan
Dedi olmuş ise sen mi tararsın

Dedim cânâ yeter çektim hicrânın
Dedi hiç göğsünde yok mu imânın
Dedim eller sarar ince miyânın
Dedi elem çekme sen de sararsın

Dedim lebin şeker midir bal mıdır
Dedi bana edeceğin âl mıdır
Dedim benden gayri soran var mıdır
Dedi var mı yok mu sonra duyarsın

Dedim aşk ile yandı bu cân ü ten
Dedi seni vaslımla ederim şen
Dedim Gevherî'ye hercâisin sen
Dedi bencileyin sen çok ararsın

34.

Başına bağlanır hâlis yemeni
Seni görenlerin kalmaz imânı
Yosmam küçücüksün bilmen amânı
Amandan bilmeyen yâr değil misin

Cemâlin benzettim gonca gülüne
Yel estikçe dokuna zülfün teline
Sen düşürdün beni elin diline
Dillere düşüren yâr değil misin

Yaprak hazan olmuş titrer dalında
Bülbülün hasreti gonca gülünde
Bergüzar yolladım taşır elinde
Bergüzâr yollayan yâr değil misin

Gevherî'ye giydir şal ile astar
Gel salın sevdiğim cemâlin göster
Bir tatlı cânım var daha ne ister
Tatlı câna kıyan yâr değil misin

35.

Hercâi sevdiğim neylemişim ben
Bana meyletmekte âr eylemişsin
Sen bir kan içici kanlı zâlimsin
Âşık öldürmeyi kâr eylemişsin

Neylemişim sana nedir günâhım
Künc-i mihnet oldu benim mekânım
Düşer mi şânına benim sultânım
Dünyâmı başıma dar eylemişsin

Tutalım ben sana oldum giriftar
Hâlime rahm eyle ey çeşmi hûnhar
Garip bülbül gibi her leyl ü nehar
İşimi gücümü zâr eylemişsin

Garip Gevherî der kaşı karadan
Yolunda geçmişim tâc ü kabâdan
Bu gün haber aldım bay ve gedâdan
Ağyârı kendine yâr eylemişsin

36.

El çek tabib el çek yaram üstünden
Sen benim derdime devâ bilmezsin
Sen nasıl (bir) tabipsin yoktur melhemin
Yaram yürektedir sarabilmezsin

Yüzün güleç amma yüreğin hâin
Çekmeyen ne bilir bu aşkın yayın
Yıktın viran ettin kalb-i sarâyım
Sen onun bir taşın koyabilmezsin

Gevherî der şirin şirin sözlerin
Adûlardan kendi kendim gizlerim
Ağlasana ne durursun gözlerim
Bir dahi yâr yüzü görebilmezsin

37.

Derdin ile dağlar oldu mekânım
Bir kere de beni sarsan n'olursun
Âhım ile arşa çıktı figanım
Bir kez hâtırımı sorsan n'olursun

Ağyarlara varıp göğsün açarsın
Ne zararım gördün benden kaçarsın
Her sabah önümden gelir geçersin
Bir Tanrı selâmın versen n'olursun

Eller ile her dem sürersin safâ
Âşıklara her dem kılarsın cefâ
Çünki eylemezsin kuluna vefâ
Bâri hançer ile vursan n'olursun

Yüzünü görmedim hayli bir zaman
Hasretinle işim olmuştur figan
Gevherî bendenin hâli pek yaman
Gelip hastasını sorsan n'olursun

38.

Şunda bir dilbere gönül düşürdüm
Sevdâsı başıma kâr etti bu gün
Kendimi yitirdim aklım şaşırdım
Dünyâyı başıma dar etti bu gün

Eğnine giyinmiş sırma dibâlar
Seni seven yiğit giyer abâlar
Zülfünü dağıtmış bâd-ı sabâlar
Zülfünü boynuma dâr etti bu gün

Göçün çekip gider Leylâ dağından
Âb-ı Kevser akar bal dudağından
Bir buse istedim al yanağından
Çekindi vermeye âr etti bu gün

Gevherî der öpsem yârim yüzünü
Çok çektim ben cefâsını nâzını
Yâr nisbet ederek süzer gözünü
Şol sitemli gözler kâr etti bu gün

39.

Kara bağrım hûn olmuştur derd ile
Dilberlerin cevri bize yamandır
Altın zincir ile gümüş bend ile
Salın ömrüm salınacak zamandır

Kulların baş açık kapında durur
Seni gören âşık mum gibi erir
Zümrüt küpe kulağında şan verir
Takın hanım takınacak zamandır

Söyleniyor hüsnün Hind ü Yemen'de
Eller zevkin sürüyor derdin bende
Tîg-i gamzelerin derdi sînemde
Gerdanında benler tümen tümendir

Canım sen var ise şâh-ı perisin
Hükmeyle sevdiğim hükmün yürüsün
Gevherî sitemin çeksin çürüsün
Yüzün güldür boyun serv-i semendir

40.

Yârdan ayrılalı hemdemim gamdır
Gözlerimden akan hûn ile nemdir
Yitirdim Leylâ'mı Mecnun'a döndüm
Ne mihnetim mihnet ne demim demdir

Cemâlin şem'ine oldum pervâne
Kül oldum aşkınla ben yana yana
Evvel merhem idi vuslatın câna
Şimdi hayallerim derdime emdir

Güç imiş Mansur'a dâr'dan ayrılmak
Bülbülün işidir hârdan ayrılmak
Göz görürken şöyle yârdan ayrılmak
Billâhi efendim ölümden kemdir

Bülbül idim cüdâ düştüm gülümden
Hudâ bilir yine benim hâlimden
Feleğin sunduğu firkat mülünden
İçtiklerim gamdır tamâmı semdir

41.

Ey gönül gam çekip gezme serseri
Melek-sîmâ kaddi ar'ar benimdir
Çünki bana cânım dedi ol perî
Gayri ol lebleri kevser benimdir

Serime kurmuşum ben de bârıgâh
Harâbat köyünü etti tahtgâh
Mihnet askeridir gam dahi sipah
Pâdişâhım tâc-ı efser benimdir

Gel efendim tutma rakip pendini
Zîrâ sen bilmezsin anın fendini
Bin pâre eylese âlem kendimi
Severim billâhi dilber benimdir

Senin için olmuşum halka hasım
Ölürsem kim tutar acabâ yasım
Defter-i aşkında kemter mahlasım
Gevherî'der zâtî cevher benimdir

42.

Arzıhâlim budur sana sultânım
Bir bülbülüm âh ü figan benimdir
Çeşmim hûndur imdat akıtma kanım
Ben kulum ki cânım kul da senindir

Hâlimi bildirsem ol sitemkâre
Korkarım ağyâre eder âşkâre
İlâhî derdime sen eyle çâre
Âşıkım zâr ile giryan benimdir

Gel efendim bana hışm ile bakma
Hâtırdan bırakıp gözden bırakma
Derûnum hışm ile ateşe yakma
Bu kadarca lûtf u ihsan senindir

Gevherî mahrumdur aşkına ebed
Çektiğim hicrâna hiç yoktur aded
Bu kemter kulundan garip derdimend
Kurban öldürürsün kurban senindir

43.

Bir dem râhat olmaz bu cânım tende
Hasretin serimi tar eylemiştir
Bülbül figan eder aşkın gamında
Güllerin safâsın hâr eylemiştir

Gönül her dilbere meyil mi bağlar
Dostu görmeyince gözlerim ağlar
Her dönüp baktıkça sînemi dağlar
Yakıp derûnumu nâr eylemiştir

Hikmet var kaşların yazan kalemde
Yüzün görmeyeli kalmışım gamda
Kangı dilber âşıkını âlemde
Böyle işin gücün zâr eylemiştir

Hüsnüne hemtâ yok yerli yerinde
Tâc-ı devlet dâim olsun yerinde
Gevherî bendenin tâ derununda
Aşkın sevdâları kâr eylemiştir

44.

Kara gözlü yârim ben gider oldum
Sakınıp zülfünü yoldurmayıgör
Ağlama sevdiğim yine gelirim
Hasretle aklını aldırmayıgör

Sen benim açılmış gonca gülümsün
Sağ kalır gelirsem yine benimsin
Gündüz hayâlimde gece düşümsün
Gülüne yad bülbül kondurmayıgör

Kara gözlü yârim bana yanıp da
Geleni geçeni beni sanıp da
Ağlayı ağlayı kahırlanıp da
Gül benzini sakın soldurmayıgör

Gevherî de der ki sakın açılma
Yanılıp da dilden bir söz kaçırma
Ellerin yanında göğsün geçirme
Düşmanı kendine güldürmeyigör

45.

Sen de bencileyin bu aşkın kulu
Olursun sevdiğim bir zaman olur
Görürsün nicedir âşıklık yolu
Bilirsin sevdiğim bir zaman olur

Etmedin bendene mihr ü vefâyı
Her köşede edip zevk u safâyı
Bendene ettiğin cevr ü cefâyı
Bulursun sevdiğim bir zaman olur

Her dem agyar ile meşgul ol işe
Kalmasun gönülde gam ü endîşe
Garib baykuş gibi ey cefâ-pîşe
Kalırsın sevdiğim bir zaman olur

Hışm ile her zaman bakma yüzüne
Böyle sitem taşı urma özüne
Dertli Gevherî'nin her dem sözüne
Gelirsin sevdiğim bir zaman olur

46.

Sâki bize niçün sunarsın câmı
Âşıka neylesin şarâb-ı engûr
Mest olup gezerim subh ile şâmı
Bilirim olmazım haşre-dek mahmur

Beni mest eyledi aşkın şarâbı
Nağme-i âhınla buldum hisâbı
Bana arz eylemen çeng ü rebâbı
Dokunmaz gûşuma sadâ-yı tanbur

Dâimâ ah etmek olmuştur kârım
Aşkınla bir yerde yoktur karârım
Bezme gelse dahi gül yüzlü yârim
Bülbülüm dil mümkün eylemez ma'mur

Gevherî sıdk ile gözetir râhı
Sözümde şübhem yok inan billâhi
Arayan Mevlâ'sın bulur dergâhı
Kişi olmasaydı nefsine mağrur

47.

Ben ağlarım gör zâlimi hazz-eder
Gözlerimden akan yaşı su sanır
Giceyi gündüze katmış naz eder
Naz etmeyi bilmem yârim ne sanır

Firkat bana hasret bana zâr bana
Türlü cefâları kılan yâr bana
Şol rakibi gösterip de der bana
Beni sizden bu sakınır bu sanır

Dâim adûların sözünü tutar
Kirpiği bir oktur sîneme batar
Hışm eyleyip keman ebrûsun çatar
Gazabından keman kaşın yay sanır

Böyle buyurmuştur Kerîm-i Sübhan
Sabr ile bulunur her derde derman
Âkıl isen sabret Gevherî heman
Bir gün yârin cevretmeden usanur

48.

Ağa yollum ne diyardan gelirsin
Dedi benim memleketim Bozok'tur
İşte hançer gel sînemi delersen
Kalbim evi yaralıdır bozuktur

Büküldü (bu) kaddim kemâna döndü
Hançerine sînem nişâna döndü
Ezel ma'mur idi virâna döndü
Şimdi gönül yaralıdır bozuktur

Sen güzelsin güzelliğin çağında
Yad bülbüller ötmez hüsnün bağında
Görünme sen yâd ellerin yanında
Demesinler sevdiğiyle bozuktur

Gevherî dilberler bize ne gelmez
Sîm ü zere âşık muhabbet bilmez
Sâir sazlar gibi düzene gelmez
Benim sazım Bozuk oğlu Bozuk'tur

49.

Mübarek cemâlin nakşolmuş dilde
Gönlümde gözümde hayal olmuştur
Sabre tâkat mecal kalmadı bende
Sevdan da başımda bir hâl olmuştur

Nazîrin getürmez felek bir zaman
Aşkına düşenler bulur mu aman
Sanki gökten inmiş meleksin heman
Gök yüzünde kaşın hilâl olmuştur

Merd olan kıyar mı felekte yâre
Takdir Hudâ'nındır yazılan sere
Öldürürsen beni sen nâ-hak yere
Kanım katlim sana helâl olmuştur

Tîg-i gamzelerin kast eder câna
Cellâd çeşimlerin girmiştir kana
Kadîmî dostundur atma yabana
Tuṭalım cemâlin celâl olmuştur

Gevherî bulmuşum kemâli kânda
Safâlı muhabbet var yar canında
Muhabbet istersen fenâ bağında
Dikensiz gül bulmak muhal olmuştur

50.

Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahrâ mıdır yol mudur
Dostumun bağına girip derdiğim
Lâle midir sümbül müdür gül müdür

Aşk değil mi beni derde düşüren
Ferhat gibi yüce dağlar aşıran
Yâri böyle benden ayrı düşüren
Adüv müdür engel midir el midir

Kâmil olan belli olur söz-ilen
Al yanağa çifte benler dizilen
Mâh yüzüne bölük bölük yazılan
Kâkül müdür zülüf müdür tel midir

Gevherî der bulmam kimseden vefâ
Dost diye sevdiğim etti kim sefâ
Hûbların âşıka ettiği cefâ
Kanun mudur erkân mıdır yol mudur

51.

Hicran köşesinde yatarım hasta
Derdime dermânım ne zaman gelir
Gözlerim yollarda kulağım seste
Ol kaşı kemânım ne zaman gelir

Bîmâr-ı aşk olup dermanda kaldım
Emrine ram olup fermanda kaldım
Andelibler gibi efganda kaldım
Ol gül-i handânım ne zaman gelir

Sevdiğim değildir bî-vefâlardan
Geçmez sâdık olan mübtelâlardan
İlâhî hıfz eyle sen hâtalardan
Sevgili cânânım ne zaman gelir

Gevherî intizar aklımı aldı
Aşk beni deryâ-yı mihnete saldı
Ağlarım gözlerim yollarda kaldı
Yûsuf-i Ken'ân'ım ne zaman gelir

52.

Bu gün ben hûbların şâhını gördüm
Giyinmiş kuşanmış al hârelenmiş
Ayağı tozuna yüzümü sürdüm
Dedi derdimendim bîçârelenmiş

Heybet aldım yârin hilâl kaşından
Âsiyablar döner çeşmim yaşından
Çarhın siteminden münkir taşından
Gönlümün şişesi bin pârelenmiş

Kızarmış ruhleri alı al olmuş
Benim akılcığım pâyimal olmuş
Siyah ebrûleri pür-kemal olmuş
Mestâne gözleri sehhârelenmiş

Efendim gül yüzün beriye dönder
Yılda bir kez olsun selâmın gönder
Mübârek aylardır zekâtın gönder
Desinler Gevherî fukarelenmiş

53.

Bir cânan götürdü beni bahçeye
Vardım ol bahçenin gülleri bir hoş
Eser bâd-ı sabâ yağar yağmurlar
Sallanır selvinin dalları bir hoş

Çıktım yücesine avını avlar
İner düz ovada şahin kovalar
Değmeyin yavruya beyler ağalar
Sevdiğim mest olmuş dilleri bir hoş

Gevherî de der ki eriştik yaza
Benim sevdiceğim tâzeden tâze
Elde dolu bâde gerdandan meze
Yâr bâde doldurur elleri bir hoş

54.

Cemâlin görmeğe günde bin kerre
Çekinir efendim zirâ candır bu
Tâkatim kalmadı bu tende zerre
Çekmekle tükenmez ne hicrandır bu

Bu derdi çekmeyen bilmez demişler
Âşık âhı yerde kalmaz demişler
Meftunun ağlatan gülmez demişler
Ezelden böyle bir dâsitandır bu

Gel yeter ağlattın bâri şad eyle
Ya öldür bendeni ya âzâd eyle
Merhamet bâbını gel küşad eyle
Cevrettin yetişir çok zamandır bu

Gevherî der yâre erişmez destim
Hâlime rahm eyle ey çeşm-i mestim
Kulluğa lâyık et bendeni dostum
Görenler desinler ne ihsandır bu

55.

Gönül verdim bir keremsiz zâlime
Kendisini benden sakınır oldu
Terahhum eylemez garip hâlime
Bana yadlar gibi bakınır oldu

Aman ey gamzesi cellâdım aman
Korkar oldum seni gördüğüm zaman
Kirpiğin ok imiş kaşların keman
Her attıkça bana dokunur oldu

Bir lâhza görmesem aklım dağılır
Yüzüne bakarsam görse alınır
Bana nispet adûlarle salınır
Sitem hançerlerin takınır oldu

Neyleyeyim deli gönül ben seni
Aceb yâr derkenar eder mi beni
Kırmızı gül gibi kokmağa seni
Gevherî'nin canı çekinir oldu

56.

Bir pâdişah böyle âdil olunca
Hizmetin etmeye kul incinir mi
Aşk elinden dağı taşı delince
Çağlayıp akmaya sel incinir mi

Bakın şu dilberin kimdir yakını
Üzerinde koymaz ahret hakkını
Hakk'ın emri ile çeker yükünü
Meyvası bol olan dal incinir mi

Bu dünya ezelden fânîdir fânî
Kara yerler altı deryâ ummanı
Bülbüller efganda güller seyrânî
Bülbül ötmesinden gül incinir mi

Şu karşıdan güle güle gelince
İki hasret birbirini bulunca
Muhabbet de iki baştan olunca
İnce bel altında kol incinir mi

Gevherî dost eşiğinde kalaydı
Elâ gözü üzre kaşı olaydı
Bugün aradığı yârin bulaydı
Sarılıp yatmaya bel incinir mi

57.

Gönlümüz bağlandı zülfün teline
Alınmaz gözleri mestim alınmaz
Sencileyin cevredici kuluna
Bulunmaz gözleri mestim bulunmaz

Karışmasın kimse benim kârıma
Rahm itmesin gören âh u zarıma
Hudâ takdir etmiş yazmış serime
Silinmez gözleri mestim silinmez

Düştüm ateşlere durmaz yanarım
İçip aşkın dolusundan kanarım
Müşkil işi ululara sorarım
Bilinmez gözleri mestim bilinmez

Hasretinle her dem bağrım deliktir
Kül oldu vücûdum şehri yanıktır
Cümle yollar bağlı harâmiliktir
Gelinmez gözleri mestim gelinmez

Gevherî der yoktur derdime çâre
Onulmadı gitti sinemde yâre
Gönül bir şahindir her bir şikâre
Salınmaz gözleri mestim salınmaz

58.

Benim derdim bana yeter söyleme
Gitti yavru gitti ellere girmez
Çâresizdir buna çâre eyleme
Gitti güzel gitti ellere girmez

Yâreli sînemi nâra dağlarsın
Taşkın akar seller gibi çağlarsın
Niçin feryâd edip niçin ağlarsın
Gitti kuzu gitti ellere girmez

Cüdâlık gelmedi benim başıma
Felek ağu kattı pişen aşıma
Selâm edin benim keman kaşıma
Gitti güzel gitti ellere girmez

Acep kimdir ola sana yâr şimdi
Bülbül gitti gülde kaldı hâr şimdi
Dünyâyı başıma ettin dar şimdi
Gitti gülşen gitti ellere girmez

Gevherî'nin sözü hiç tesir etmez
Bana hemdem olup bir yere gitmez
Garip garip gölde kuğular ötmez
Gitti kuğum gitti ellere girmez

Semâiler

1.

Eğil gerdandan öpeyim
Bir o yanda bir bu yanda
Gûşuna mengûş takayım
Bir o yanda bir bu yanda

Dosttan bize sitem geldi
Aşk oduyla bağrım deldi
Dilber anın ile güldü
Bir o yanda bir bu yanda

Siyah zülfün şâhâneler
Beş beş doğuran analer
Koynunda turunç memeler
Bir o yanda bir bu yanda

Girmez Gevherî aynıma
Dola zülfünü boynuma
Güzeller girsin koynuma
Bir o yanda bir bu yanda

2.

Bu gün ben bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Gülün şeftalisin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın duvarından aştım
Kırmızı gülüne koştum
Öptüm sardım helâllaştım
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın kapısını açtım
Sanasın cennete düştüm
Doldurdum bâdesin içtim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
Ne bağ duydu ne bağbancı

3.

Sen de mi yârdan ayrıldın
Aşk meyinden içen bülbül
Gülün hâre mi soldurdun
Gam libâsın giyen bülbül

Sermest olup gezer misin
Aşk kitâbın yazar mısın
Dâim ağlar gezer misin
Söyle derdin açan bülbül

Her nihâle dil konamaz
Gönül her yâre dönemez
Gonca güle el sunamaz
Hâr elinden kaçan bülbül

Ferhat oldum dağı yardım
Yüz yerimden yara sardım
Gevherî der yârdır derdim
Söyle serden geçen bülbül

4.

Her seherin her seheri
Bülbül seni dinlerim ben
Nefesin tuttu her yeri
Bülbül seni dinlerim ben

Bülbül nedir senin hâlin
Ya söylemez niçin dilin
Kani senin gonce gülün
Bülbül seni dinlerim ben

Hak seni övmüş bir tâne
Ben ağlarım yane yane
Nefesin kâr etti câne
Bülbül seni dinlerim ben

Ben gibi terk edip yurdun
Heman güldür senin derdin
Seherde okunur virdin
Bülbül seni dinlerim ben

5.

Behey elâ gözlü dilber
Kangı bağın gülüsün sen
Her seher vaktinde öter
Âşıkın bülbülüsün sen

İnce bele sıkma kemer
Yüzün olmuş şems ü kamer
Bütün âlem senden umar
Cömertlikte Ali'sin sen

Nazlısın yüksek uçarsın
Perişan gönlüm açarsın
Seni sevenden kaçarsın
Aklın yoktur delisin sen

Etti bana türlü âli
Bulmadım dostumu hâli
Gevherî neylesin mâli
Gevherî'nin mâlısın sen

6.

Bahar oldu gül açıldı
Gülen yârâna aşk olsun
Safâlarla bu demlere
Eren yârâna aşk olsun

İçer bâdeyi dostâne
Geldi gözleri mestâne
Evvel bahar gülistâne
Giren yârâna aşk olsun

Güzel sevmek zarâfettir
Belin kocmak nezâkettir
Lebin emmek nasihattir
Emen yârâna aşk olsun

Dur Gevherî bu ne hâldir
Yanağının rengi aldır
Efendim leblerin baldır
Seven yârâna aşk olsun

7.

Beyaz göğsün bana karşı
Açma beni öldürürsün
Gözlerini süze süze
Bakma beni öldürürsün

Öldürüp kanıma girme
Her birine gönül verme
Elâ göze siyah sürme
Çekme beni öldürürsün

Ağzındaki o dür dâne
Misli gelmemiş cihâna
Siyah zülfün ak gerdâna
Dökme beni öldürürsün

Gevherî der şirin bülbül
Medheyleye seni bu dil
Yanağına kırmızı gül
Takma beni öldürürsün

8.

Gel güzel böyle salınma
Bunda yahşi var yaman var
Ferhat oldum deldim dağı
Şirin'im sende güman var

Öter benli turaç öter
Öter derdime dert katar
Uğrun uğrun okun atar
Şunda bir kaşı keman var

Ağlayıp da gülmeyenin
Çeşmim yaşın silmeyenin
Tâze dilber sevmeyenin
Sanki önünde saman var

Gevherî der behey zâlim
Ya nic'olur benim hâlim
Dedim dilber sarılalım
Dedi sabr eyle zaman var

9.

El aman hey âhû gözlüm
Yeter naz eyledin yeter
Dudu dillim şirin sözlüm
Yeter naz eyledin yeter

Hüsn ile gelip geçersin
Gamzenle kanlar saçarsın
Ne için benden kaçarsın
Yeter naz eyledin yeter

Gündüzünü yaz eyledin
Murad üzre naz eyledin
Adûları şad eyledin
Yeter naz eyledin yeter

Gevher dâim eyler zârı
Gitti elden ihtiyârı
A sultânım ömrüm varı
Yeter naz eyledin yeter

10.

Bu gün ben bir güzel gördüm
Melek hûrisine benzer
Elâ gözlerin altında
Gülün goncesine benzer

Kaşlarında yanar oklar
Gonce gibi ol yanaklar
Sevdiğim kiraz dudaklar
Şeker şerbetine benzer

Ne mümkin pür-vefâ gelsin
Kişi sevdiğini bulsun
Kuzum senin beyaz göksün
Cennet yaylasına benzer

Gevherî yâre varalı
Yâr cemâlini göreli
Kudretten gözü sürmeli
Şahin yavrusuna benzer

11.

Bu gün ben bir güzel gördüm
Hilâl kaşı keman olmuş
Dili bülbül saçı sümbül
Yanağı erguvan olmuş

Dedim dilber ne ağlarsın
Sabah akşam ne inlersin
Âşık gibi ne söylersin
Gözün yaşı revan olmuş

Gonce gülün açılmakta
Hâl-i Hindû saçılmakta
Hep dilberler koculmakta
Senin vasfın civan olmuş

Gevherî'yim sözüm haktır
Medhedecek yerin çoktur
Dilberlerde vefâ yoktur
Bildim âhırî kan olmuş

12.

Perîşan gönlüme ol mah
Değer utanmaz arlanmaz
Giyer destârı doğru gâh
Eğer utanmaz arlanmaz

Diye diye bu gün yarın
Tükendi ömrümün varın
Yanında durma ağyârın
Öğer utanmaz arlanmaz

Vefâlar eylemez mâhım
Alır âhı sehergâhım
Medet öldüm desem şâhım
Değer utanmaz arlanmaz

Gevherî bülbül dilinden
Nice ayrılam gülünden
Ölem kurtulam elinden
Meğer utanmaz arlanmaz

13.

Bana yârdan vaz geç derler
Ben geçerim gönül geçmez
Üftâdesi çoktur derler
Ben geçerim gönül geçmez

Aşkına düştüm ne çâre
Sataşmışım âh u zâre
Çekerlerse beni dâre
Ben geçerim gönül geçmez

Aşk tuzağına tutuldum
O yâre yandım yakıldım
Ara yerden de çekildim
Ben geçerim gönül geçmez

Seni bana veren Hak'tır
Kuzum âşıkların çoktur
Severim inkârım yoktur
Ben geçerim gönül geçmez

Gevherî der o kaşların
Âşıka çoktur işlerin
Harman sonu dervişlerin
Ben geçerim gönül geçmez

14.

Ey benim nazlı cânânım
Severim kimseler bilmez
Bir iştir geldi başıma
Çekerim kimseler bilmez

Bak şu kalbimin işine
Saldı sevdâyı başıma
Gece gün aşk ateşine
Yanarım kimseler bilmez

Varın söylen şu hayına
Girmesin benim kanıma
Bir ateş düştü cânıma
Tüterim kimseler bilmez

Gevherî ümidim Hak'tan
Yandı bu bağrım firaktan
Ey efendim derd-i aşktan
Ölürüm kimseler bilmez

Aruz Vezniyle Yazılmış Şiirler

Divanlar

1.

(Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün)

Günler ey dil geçmeden bir tâze mehrû bul bana
Bir söz anlar söz bilir bir zâtı hûrî bul bana
Her gören tahsin eder vech-i cemâlini anın
Ruhleri gül lâ'l-renk unnâb-gîsû bul bana

Söyledikçe sözleri hep bir dürr-i meknun ola
İnce belli la'l dudaklı her yeri uygun ola
Kaşları sammûr-i Hindî kameti mevzun ola
Sîm-beden gonce-dehen gerdânı benli bul bana

Âşıka çok naz iden ağyâr-ı tarrar istemem
Cevridüp âşıkın aldar çeşm-i sehhar istemem
Rind-i ayyar-veş cihan hep fitne-mekkâr istemem
Serv-kad ince miyan bir çeşm-i âhû bul bana

Cân ü dilden pendimi gûş eyle cânâ kıl hazer
Her gören zenneylesün inmiş semâdan mâh-ver
Gevherî der döküle heman lisânından şeker
Her sözü dürr-i Aden bir yâr-ı mahbub bul bana

2.

(Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün)

Bülbülüm medhin okurum rûz ü şeb dal üstüne
Giy yeşiller sevdiğim o yaraşır al üstüne
Gittiğin seyreyledim ol hûbların serdârını
Kırmızı güller sokunmuş efendim şal üstüne

İsteme çok deli gönül kıl kanâat az-ilen
Âkıbet gelmek mukadder serimize yazılan
Bir güzele gönlü verdim söyledikçe naz-ilen
Dilinden şerbet ü sükker dökülür bal üstüne

Rûz ü şeb Mecnun misâli gezerim her bir yeri
Etmeziz gerçi diriğ yârın yolunda serleri
Gül yanağın üzerinde seyreyledim dürleri
Sanasın dürlü cevâhir dökülmüş gül üstüne

Gevherî der ki bu nazmın gevher-i gülzâredir
Dört harfle ey efendim ismin âşikâredir
Derd-i aşkınla efendim vücûdum bin pâredir
İki mim birisi ha yazılır dal üstüne

3.

(Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün)

Ba'zı âşık yol bulam der zârı bizden öğrenir
Meskeni gülşen olan gülzârı bizden öğrenir
Yedi kat gök yedi kat yer yedi deryâ dört kitap
Âyetin ma'nâsını esrârı bizden öğrenir

Bâb-ı dehrin gûşesin kaç olduğun anla kelâm
Şerîatten tarikatten hakikatten ver selâm
Ma'rifetten çâr kapudur cümle resm oldu tamam
Nice münkirler gelir ikrârı bizden öğrenir

Gevherî'nin karşısına geçmeyen câhil kişi
Her hususta olmamıştır dil-rübâ aslâ işi
Anlar isen bu cevâbı dinle sen kâmil kişi
Her ümûrun sâhibi istisrârı bizden öğrenir

Gazel

1.

(Fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün)

Çekmezim gam çün beni ol nazlı dildârım sever
Eksik etmez cevrini benden sitemkârın sever

Nâz ü cevri bana tahsis ettiğinden anladım
İmtihan eyler gedâsın ol şehriyârım sever

Andelîb-âsâ niyaz etsem o istignâ eder
Gonce-veş etmez tebessüm nâle vü zârım sever

Hiç usanmaz çeşm-i mesti dâimâ kan etmeden
Kan edüp kan içmeği ol çeşm-i hunhârım sever

Nîm dehan ile cevab nîm nigâh eyler bize
Şimdi bildim Gevherî ol sevdiğim yârim sever

Semâi

1.

(Mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün)

Yeter naz eyledin dilber ne buldun bu cefâlarla
Beni öldürdün ey kâfir mülûkâne ezâlarla

Gözüm yaşın şarab ettin cigerciğim kebab ettin
Aşkın ile harab ettin sen âlemde safalarla

Edersin herkese rağbet nedir hâsıl nedir minnet
Ne lâyıktır sana ülfet bir iki bî-nevâlarla

Habîbim doğru söyle dil-i mahzûnu şad eyle
Neden düşmüş lebin böyle şarâb-ı âşinâlarla

Gevherî olalı zâhir güzeller sevmede mâhir
Sen uğrattın beni âhır belâya iftirâlarla

2.

(Mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün/mefâîlün)

Vefâ ümmîd ederken sen güzeller pâdişâhından
Kaçar mı pâdişahlar bende-i bî-iştibâhından
Seni sevmek hatâ ise ne çâre geç günâhımdan
Demişler ki hicâb olmaz sakın mazlûmun âhından

Olurken vaslına mâil verenler cânı cânâne
Bi-küllî varımı sarf eyleyip geldim bu meydâne
Beni lûtf-i visâlinden görürsün yine bîgâne
Habîbâ yeter cevrin dem-be-dem te'sîr eder câne

Zemîne nakşolup lâle bu çeşm-i dem nisârımdan
Ölürsem de şakayıklar biter hâk-i mezârımdan
Felek mağmum olup yaşın döker bu âh ü zarımdan
Duhânımdan olur zulmet yanar encüm şerârından

Müstezat

1.

(Mef'ûlü/mefûlü/fa'ûlün/mefâîlü/mefâîlü/fa'ûlün)

Gülzâr-ı hüsünsün nice sabr eylesin âdem
Ey lebleri bâdem
Zülfün hele sümbül güzelim gonce dedim fem
Âşıklara elzem
Kaddini gören dedi cihan serv-kıyâmet
Ey hüsnü letâfet
Ol Kâ'be-i hüsnün görelim şâh-ı muazzam
Hem nûş ola zemzem
Mecliste ferah âşıka devr olsa piyâle
Ol kadd-i nihâle
Bezminde safâ eyleyelim şevk ile pür cem
İşret ola mahrem
Lûtf eyle kerem kânı efendim beni güldür
Bahşın bana güldür
Gevherî'nin gamda koma ey şâh-ı mükerrem
Eyle beni hurrem

2.

(Mef'ûlü/mefâîlü/mefûlü/fa'ûlün/mefâîlü/fa'îlün)

Ey ruhleri gülgûn lebi mül kameti mevzun
Aşkım sana efzun
Aşkın güzelim etti beni zülfüne meftun
Oldum dahi mecnun
Rahm eyle kerem eyle efendim dil-i zâre
Düştüm yine zâre
Giryan oluyor aşkın ile dîde-i pür-hun
Hicrin ile gerdun
Bir gün ola mı vuslatına ersem efendim
Var sana pesendim
Güldürse n'olur câm ile uşşâkını gerdun
Ey lebleri gülgûn
Güller sevenin hârını da sevmeli derler
Hem cebine derler
Hûblar ne cefâ eyler ise Gevherî memnun
Âşıklara kanun

Sözlük

A

Abd-ı kemter: Aciz kul, zavallı kul.

Abeş ben: Habeşlilerinkine benzeyen ben, güzel ben.

Ab-ı hayat: İçene ebedi hayat sağlayan efsanevî su.

Ab-ı kevser: Kevser suyu.

Açaldan: Açalı, açtığından beri.

Adil: Doğru, doğruluk gösteren.

Adû: Düşman.

Adû-yı bed-kâr: Kötü işler yapan düşman.

Adûvv: Düşman.

Ağyar: Gayrılar, başkalar, yabancılar.

Ağyar tarrar: Düşmanlar ve hırsızlar.

Ah ile zar: Ağlayıp sızlama, hayıflanma.

Ahir: En son, sonunda.

Ahû: Ceylan, karaca.

Âl: Hile, düzen; aile, evlat; yüce, yüksek.

Andelib: Bülbül.

Andelib-âsa: Bülbül gibi.

Arzuman: İstek, şiddetli istek.

Asiyab: Su değirmeni.

Aşina: Bildik, tanıdık.

Azad eylemek: Serbest bırakmak.

B

Bâb: Kapı; lâyık, uygun, elverişli.

Bâb-ı dehr: Dünya kapısı.

Bâd-ı sabâ: Doğudan esen hafif, hoş rüzgâr.

Baha (Paha): Değer, fiyat.

Bahş: Bağış, ihsan.

Bay ü Geda: Efendi ile hizmetçi; bey ile köle.

Belin kocmak: Belinden tutmak, belinden sarmak.

Bend: Bağ, rabıta, bağlama.

Bende: Kul, köle, bağlı.

Bendetmek: Kendine bağlamak; kendine kul, köle etmek.

Bend olmak: Kul, köle olmak, bağlamak.

Bende-i bi-iştibah: Kul, köle olduğunda şüphe olmayan; köleliği kabul ettiği kesin olan.

Bergüzâr: Hediye, hatıra.

Berk-i semen (berg-i semen): Yasemin yaprağı.

Bigâne: Yabancı; dünya ile ilgisini kesmiş olan.

Bi-külli: Yekûn tutmayan; çok olmayan.

Bimar-ı aşk: Aşk hastası.

Bi-neva: Nasipsiz, zavallı, fakir, çaresiz, muhtaç.

Bivefa: Vefasız; sözünde durmayan.

Bizar: Rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün.

C

Cefa-pişe: Zalim, gadar; maşuk, sevilen, sevgili.

Celâl: Büyüklük, ululuk.

Cem: Hükümdar, şah; toplama, yığma.

Cemâl: Yüz güzelliği.

Cevr ü sitem: Eza, cefa ve zulüm, haksızlık.

Civan: Genç.

Cüda: Ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

Cümle nas: Bütün insanlar, tanıdıklar.

Cürüm (Cürm): Suç.

Ç

Çah: Kuyu, çukur.

Çarh: Felek, gök; çark, tekerlek; çakırdoğan.

Çeng ü rebap: Saz ve kemençe.

Çeşm-i dem: Bir anlık bakış.

Çeşm-i fettan: Câzibeli, gönül alıcı göz; fitneye ve fesada teşvik eden göz.

Çeşm-i hunhar: Kan döken göz; kan dökücü göz.

Çeşm-i mest: Sarhoş göz.

Çeşm-i sehhar: Sihirli, büyüleyici göz.

D

Dâd: Adalet, doğruluk; ihsan, vergi.

Dâr etmek: İdam etmek.

Dehr-i fena: Kötü dünya.

Dellâl (tellâl): Satılacak şeyi satan, alıcı ile satıcı arasında vasıta olan kimse.

Dellâl-i muhabbet: Muhabbet tellâlı.

Dem: An, zaman.

Dem-be-dem: Zaman zaman.

Derdimend: Dert sahibi; tasalı, kaygılı.

Derkenar: Kenara yazılmış olan yazı, çıkma yazı; kucaklama, kucağa alma.

Derya: Deniz.

Derya-yı mihnet: Eziyet, gam, keder denizi.

Destâr: Sarık, tülbent.

Dest: El.

Dibâ: Bir çeşit ipek kumaş, canfes kumaş.

Dide: Göz.

Dildâr: Birinin gönlünü almış, sevgili.

Dil-i mahzun: Üzgün, kederli gönül.

Dilrûba: Gönül kapan, gönlü alan.

Diriz etmek: Men etmek, önlemek; esirgemek.

Dûd-ı ah: İlenç, beddua.

Dudu: Kadınlara verilen bir unvan, hanım.

Duhan: Tütün, duman.

Dürdane: İnci tanesi; sevgili, kıymetli; kadın adı.

Dürr-i Aden: Aden incisi.

Dürr-i meknun: Mahfazalı parlak inci.

E

Ecel peymanesi: Ecel kadehi.

Ecnas: Cinsler, çeşitler, soylar.

Efgan: Istırap ile haykırma; bağırıp çağırma; inleme.

Egni (eğin): Vücut, beden.

Elvan elvan: Renk renk.

Elzem: Çok gerekli, vazgeçilmez.

Em: İlaç, merhem.

Encüm: Yıldızlar.

Eş'ar: Daha güzel şiir söyleyen.

Etvar-ı şahane: Şahane işler, hareketler.

Ezel ezeli: Başlangıcı olmayan zamandan beri.

F

Fem: Ağız.

Fettan: Fitne ve fesada teşvik eden, fenalık yapan, ayartan.

Firak: Ayrılık, ayrılma.

Firkat: Dostlardan ayrılmak, ayrılış.

Fitne-i âfet: Büyük belâ, sıkıntı.

Fitne-mekkâr: Hilebaz, düzenci, fitneci.

Fülfül: Karabiber.

G

Giriftar: Tutulmuş, yakalanmış, esir.

Gîsu: Omuza dökülen saç, saç örgüsü.

Gözleri meste: Gözleri sarhoş.

Gûş: Kulak; işitme, dinleme.

Gûş eylemek: Dinlemek, işitmek.

Gussa: Keder, kaygı, tasa.

Gül-i handan: Gülen, neşeli, canlı gül.

Gülşen: Gül bahçesi.

Gülzar-ı hüsn: Güzelliğin gül bahçesi.

Güzer itmek: Geçmek, geçiş; geçici olmak.

H

Habîbâ: Ey sevgili.

Hail: Korkunç.

Hâk: Toprak; vasat, orta.

Hâl: Ben.

Hal dili: Usulüne uygun olarak söyleme, konuşma.

Halhal: Gümüşten veya altından yapılmış ayak bileziği.

Hâli: Boş, tenha, sahipsiz.

Hâl-i Hindu: Hint beni.

Halvethane: Dinlenme yeri; yalnız başına durularak ibadetle vakit geçirilen yer.

Ham en-der ham: Eğri içinde eğri.

Hâr: Diken.

Haramilik: Hırsızlık, haydutluk, yolkesicilik.

Hâre: Sert taş, kaya.

Hâsıl: Peyda olan, çıkan, üreyen, türeyen.

Haşre dek: Kıyamete kadar.

Hazan: Sonbahar, güz.

Hazer itmek: Sakınmak, kaçınmak, korunmak.

Hemdem: Sıkı fıkı, can ciğer arkadaş.

Hercai (Hercayi): Kararsız, sebatsız.

Hışm: Kızgınlık, öfke.

Hicab: Utanma, sıkılma.

Hicr: Ayrılık.

Hicran: Ayrılık.

Hûb: Güzel, hoş, iyi.

Hun: Kan.

Hunkar: Kan içen, kan dökücü, zalim.

Hurrem: Şen, sevinçli, güler yüzlü; gönül açan.

Hüccetli: Delilli, belgeli.

Hüsn: Güzellik.

Hüsn-i cemal: Güzel yüz.

İ

İhsan: İyilik etme; bağış, bağışlama.

İhtiyarı elden gitmek: Dayanılamayacak hale gelmek; ayırdedecek durumda olmamak.

İkrar: Saklamayıp söyleme; dil ile söyleme, bildirme.

İntizar: Bekleme; gözleme.

İstiğna: Aza kanaat etme; tokgözlülük.

İstisrâr: Odalık alma.

İşret: İçki, içki içme.

İzhar etmek: Göstermek, meydana çıkarmak.

K

Kâbe-i hüsn: Güzellik Kâbesi.

Kadd: Bay.

Kadd-i nihal: Fidan boy.

Kadimî: Eski ile ilgili olan, eskiye ait.

Kail olmak: Razı olmak, boyun eğmek.

Kâkül: Alnın üzerine sarkıtılan kısa kesilmiş saç, perçem, kâhkül.

Kamet: Boy, boy bos.

Kâmil: Tam, noksansız, eksiksiz; yaşını başını almış, terbiyeli, görgülü, olgun; geniş bilgili, âlim.

Kande: Nerde, nerede.

Kangı: Hangi.

Kani: Hani.

Kâr etmek: İş yapmak; kazanmak.

Kem: Az, eksik; fena, kötü.

Kemlik etmek: Kötü davranışlarda bulunmak.

Kerem kâne: Asalet sahibi, asillik gösterme; soylu olma.

Kerim-i sübhan: Yüce Allah.

Kocmak (koçmak): Kucaklamak, kucaklaşmak, sarılmak.

Küllî: Umumi, bütün; çok.

Künc-i mihnet: Mihnet köpesi.

Küşad eylemek: Açmak; güzel olmak, hoş olmak.

L

Lahza: An, zaman; çok kısa zaman parçası.

Laubali ülfet: Laubali konuşma, görüşme.

Leb: Dudak.

Letafet: Lâtiflik, hoşluk; güzellik, nezaket.

Leyl ü nehar: Gece ve gündüz.

Libas: Giysi, elbise.

Lûtf-i visal: Sevgiliye kavuşmanın güzelliği, hoşluğu.

M

Mağmun: Gamlı, kederli, tasalı; bulutlu, kapalı, sıkıntılı.

Mağrur: Gururlu; bir şeye güvenen.

Mah: Ay; yılın on ikide biri olan süre.

Mahbup: Sevilmiş, sevilen, sevgili.

Mahir: Maharetli, hünerli, elinden iş gelen.

Mahmur: Sarhoşluğun verdiği sersemlik; uyku basmış, ağırlaşmış göz, baygın göz.

Mahrem: Haram; evlenilmesi yasak edilen.

Mah-ver: Ay gibi.

Mail olmak: Hevesli, istekli, düşkün olmak.

Makal: Söz, lakırdı.

Maral: Dişi geyik, meral.

Meclis-i ağyar: Yabancıların, ellerin meclisi.

Meftun: Gönül vermiş, tutkun; fitneye düşmüş, sihirlenmiş.

Mehrû: Ay yüzlü, yüzü ay gibi olan; güzel.

Mengûş: Küpe.

Mestane: Sarhoş gibi; sarhoşça.

Mevzun: Biçimli, yakışıklı, uygun, düzgün.

Mey: Şarap.

Meyil aldırmak: Gönül vermek.

Mihr ü vefa: Sevgi ve bağlılık.

Minnet: İyilik yapana karşı kendini borçlu görme; görülen bir iyiliğe karşı teşekkürde bulunma.

Misk ü amber: Güzel koku.

Misk-i Huten: Huten'de çıkarılan güzel koku.

Miyan (meyan): Orta, ara, aralık.

Mil: Şarap.

Mülûkâne: Hükümdar gibi, hükümdara yakışacak yolda.

Münkir: İnkâr eden, kabul etmeyen.

Mürg-i dil: Gönül kuşu.

Müştak: Özeleyen, göreceği gelen, görmek için can atan.

N

Nadan: Bilmez, kaba, terbiyesi kıt.

Nahak: Haksız.

Nâle vü zâr: Ağlama, inleme, feryat.

Nâme: Mektup; sevgiye ve aşka dair yazılmış mektup.

Na-murad: Murat almamış, muradına ermemiş.

Nâr-ı hicran: Ayrılık ateşi.

Nas: İnsanlar, halk, herkes.

Nazar: Bakına, göz atma.

Nazenin: Cilveli, oynak.

Nazîr: Taze; altın.

Nesimî-tek: XIV. yüzyılda yaşayan şair Nesimî gibi olmak.

Neva eylemek: Ses, seda, âhenk, nâme.

Nidâ: Çağırma, bağırma, seslenme.

Nihal: Taze düzgün fidan, sürgün; sevgili.

Nim dehan: Yarım ağızla (la söylemek); istemeyerek söylemek.

Nim nigâh: Yarı bakış, göz ucuyla bakma.

Nisar: Saçma, serpme; düğünde saçılan para.

Niyaz: Yalvarma,yakarma; dua.

Nûş olmak: İçilmek; tatlı olmak; bal olmak.

P

Payimal olmak: Ayak altında kalmak, çiğnenmek.
Pend: Nasihat, öğüt.
Per açmak: Kanat açmak.
Piyâle: Kadeh; şarap bardağı.
Pûr: Dolu.
Pûr-cefa: Sıkıntı dolu; çile dolu.

R

Râh: Yol; kaygı, keder; şarap.
Rakib: Gözeten, bekleyen.
Râz: Sır, gizlenilen şey.
Rindanelik: Dünya işlerine aldırmazlık; rind olanlar gibi.
Rind-i ayyar-veş: Hilekâr, zeki, kurnaz rindler gibi.
Ruh: Yanak, yüz, çehre.

S

Sabâ: Gün doğusundan esen hafif ve tatlı rüzgâr
Saki: Su veren, su dağıtan; içki sunan (güzel).
Sehhare: Büyüleyici, çok güzel (kadın).
Sem: İşitme, işitiş; dinleme, kulak verme.
Ser: Baş, kafa, kelle.
Sermest: Sarhoş.
Serv-i kamet: Servi boylu.
Serv-i naz: Uzun boylu sevgili.
Serv-i revan: Yürüyen selvi.
Serv-i semen: Çok kıymetli sevgili.
Seyfî: Kılıçla ilgili; kılıç şeklinde.
Sicilli: Resmi dosyası bulunan.
Sîm: Gümüş.
Sîm ü zer: Gümüş ve altın.
Sine: Göğüs, bağır.
Sitem-i hançer: Hançerle gerçekleştirilen haksızlık, zulüm.
Subha-dek: Sabaha kadar.
Subh ile şam: Sabah ile akşam.
Sundurmak: Sunmak işini yaptırmak.
Sükker: Şeker.

Ş

Şad eylemek: Sevindirmek, memnun etmek.
Şadimend: Sevinçli, memnun.
Şah-ı peri: Perilerin şahı.
Şah-ı mükerrem: En çok saygı gören; sevilenlerin şahı.
Şalî: Şalın ince ve zarif bir çeşidi; şalla ilgili.
Şarab-ı âşina: Bilinen şarap.
Şarab-ı engûr: Üzüm şarabı.
Şehriyâr: Padişah, hükümdar.
Şems ü kamer: Güneş ve ay.
Şerar: Kıvılcım.
Şevk: Şiddetli arzu; keyif, neşe, sevinç.
Şeyda: Çılgın âşık; divane.
Şikâr: Av; avlama, düşmandan ele geçirilen mal, ganimet.

T

Tac u kabâ: Tac ve kaftan.
Tahsin etmek: Takdir etmek, beğenmek.
Tân eylemek: Ayıplamak.
Târ: Karanlık.
Tarumar: Karma karışık, dağınık.
Terahhum: Merhamet, acıma.
Tîg-i aşk: Aşk kılıcı.
Tîg-i gamze: Bakış kılıcı.

U

Umur: İşler, hususlar, maddeler, şeyler.
Unnab: Hünnab.

Ü

Üftade: Düşmüş, düşkün, biçare; âşık.
Ülfet: Alışma, kaynaşma; görüşme, konuşma.

V

Vasfetmek: Bir şeyin durumunu anlatmak; övmek.

Vaslına ermek: Kavuşmak, birleşmek.

Vech-i cemal: Yüz, çehre güzelliği.

Vird: Belli zamanlarda okunan Kur'an cüzleri; dualar.

Y

Yad: Yabancı; yabancı kimseler.

Yâd: Anma, hatırlama.

Yahşi: İyi, güzel, çok güzel.

Yâr-ı mahbub: Çok sevgili yâr.

Yemeni: Başörtüsü.

Z

Zağ: Karga kulağı.

Zahir: Görünen, açık, belli.

Zail: Sona eren; devamı olmayan.

Zamîr: İç, içyüz.

Zâr: Ağlayan, inleyen.

Zemmetmek: Yermek, kınamak, kötülemek.

Zer-libas: Altın elbiseli.

Zîr-i dest eylemek: Aşağıdan, alttan tutmak.

Zulmet: Karanlık.

Zülf-i amber: Amber gibi saç; saçı amber gibi kokan.

Elinizdeki eser,
"Osmanlı Şiiri" üst başlığı ile yayınlamakta olduğumuz bir seri kitaptan bir tanesidir.
Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatı başlıklarını taşıyan üç ayrı seri içinde toplam 30 adet şair ile onların şiirlerinden seçilmiş örneklerin yer aldığı bu kitaplarda Osmanlı Şiiri'ni yakından tanımanın mümkün olacağına inanıyoruz.

ISBN 975-362-405-0
TİMAŞ
9 789753 624053